BIBLIOTEKA STRAŻACKA Nr. 65.
Redaktor: ANTONI SZCZERBOWSKI.

M. DEMETRYKIEWICZ.

Wpływ ubezpieczenia od ognia na bezpieczeństwo od pożarów

LWÓW.
NAKŁADEM KRAJOWEGO ZWIĄZKU OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH.
Drukarnia i litografia Pillera, Neumanna i Sp.
1908.

I.

Walka o byt wogóle, a o gospodarczy dobrobyt w szczególności wystąpiła w naszych czasach z nieznaną w dawniejszych wiekach siłą zarówno między poszczególnemi jednostkami, jak i między grupami i związkami gospodarczemi lub nawet między całemi społeczeństwami. W porównaniu do czasu z przed mniej więcej stu lat wzrosła wielokrotnie ludność w tych częściach kuli ziemskiej, które zajmują nowożytne państwa cywilizowane; to właśnie tłómaczy nam genezę napięcia nowoczesnego ekonomicznego i społecznego życia, a także powstanie wielkiej liczby rozmaitych ulepszeń i doniosłość wielu nowych zdobyczy postępu, które mają charakter zjawisk łagodzących dotkliwe wady nowożytnego rozwoju. Środki przewozowo-komunikacyjne, rozwinięte w sposób świetny, służą do zaspokojenia olbrzymiego zapotrzebowania dóbr, rolnictwo i przemysł zwiększyły swoją zdolność wytwórczą w sposób, którego nie można było dawniej przypuszczać, rozwój techniki podniósł w nadzwyczajnym stopniu możność produkcyi w obrębie każdego poszczególnego kraju. Również polityka socyalna, prowadzona z planem, umiała złagodzić znacznie nieuniknione ścierania się rozmaitych warstw ludowych gospodarczych, państwa zaś i społeczeństwa dostarczyły bardzo znacznych sił i uderzająco pokaźnych sum dla wypełnienia zadań kulturalnych głównie takich, które miały na celu złagodzenie stron ujemnych nowoczesnego życia społecznego.

Przytem obok środków dawniejszych zaczyna się coraz więcej wybijać i dominuje wśród wszystkich usiłowań nowa zasada, która w bardzo wielu dziedzinach nabiera bardzo zbawiennego znaczenia mianowicie, że łatwiej jest zapobiedz złemu, niż je usunąć i zwalczyć, oraz że jest to i korzystniej i pożyteczniej.

Tak n. p. w nowoczesnej medycynie. która zrobiła ogromne postępy wskutek rozwoju nauk przyrodniczych, wysunęła się na pierwsze miejsce nowożytna hygiena, nauka o zapobieganiu chorobom, jako jeden z najistotniejszych czynników państwowej policyi zdrowia. Tak samo usiłowania polityków kryminalnych zwrócone są więcej do tego, aby zbadać przyczyny, które prowadzą do powstawania zbrodni i aby następnie według możności im zapobiegać, niż do postawienia odpowiednich zasad dla ścigania i karania tychże. Podobnież nie należy uważać nowoczesnych flot i wojsk za narzędzie do czynnej walki przeciw politycznej i gospodarczej przemocy i ujarzmieniu, lecz raczej za środek ochronny przeciwko powstaniu takich usiłowań.

W tej samej myśli przewodniej zwrócono się także z żądaniem do instytucyi ubezpieczeń, która stanowi wyborną organizacyę. wzgl. urządzenie do zwalczania szkód, grożących wszystkim członkom społeczeństwa ze strony niebezpieczeństw, związanych z dzisiejszem życiem kulturalnem, aby obok starania o wynagrodzenie szkody już powstałej, postawiła sobie także **za jedno z głównych swoich dążeń zapobieganie, aby niebezpieczeństwo nie zagrażało.**

Dr. O. Ziegler mówi w tym względzie w broszurze o związkach ogniowych towarzystw ubezpieczeń (Feuerversicherungsvereiningungen), że rozwinięta działalność instytucyi ubezpieczeń od ognia nie może zadowolić się obowiązkiem odszkodowania ubezpieczonym wartości, zniszczonych przez pożar, lecz zwraca się coraz więcej do tego, ażeby zbierać doświadczenia o przyczynie powstawania pożarów, aby z tychże układać stosowne przepisy zapobiegawcze.

Wprawdzie ubezpieczenie na życie nie może, mimo że przyniosło dosyć pożytku dla ochrony zdrowia ludności, wykluczyć zupełnie wypadków śmierci, jednakże ubezpieczenie morskie wywarło skutecznie pomimo swej bezsilności wobec siły elementów swój wpływ na budowę silnych, na burze wytrzymałych okrętów, ubezpieczenie zaś od wypadków, które rozwinęło się tak szybko i znacznie, święci na polu zapobiegania przypadkom świetne tryumfy, przyczem interesy zakładów ubezpieczeń i osób ubezpieczonych idą ręka w rękę. Także i gałęź ubezpieczenia od choroby, ubezpieczenia na wypadek starości i zniedołężnienia dokonuje pod względem zwalczania powstawania chorób i niezdolności do pracy rzeczy zupełnie niezwykłych i nieoczekiwanych, czego wybitnym przykładem są np. uzdrowiska dla chorych piersiowych, założone w Niemczech kosztem milionów, które dążą bezpośrednio do zapobiegania jednemu z największych niebezpieczeństw, zagrażających życiu ogółu ludności.

Dzisiejsza teorya ubezpieczeń przyjęła definicyę, że działalność ubezpieczenia musi być poświęcona powyższym dwom kierunkom. t. j. a) wynagradzaniu szkody już powstałej wskutek tego, że niebezpieczeństwo nastąpiło i b) zapobieganiu, aby niebezpieczeństwo nie zdarzało się, a mianowicie w ten sposób, ażeby przyczynę niebezpieczeństwa zupełnie usunąć, albo przynajmniej przeszkadzać jego skuteczności lub takową ograniczyć. Liczne doświadczenia praktycznego życia doprowadziły do tego, że ta zasada nabrała znaczenia. I tak podnosi Dr. Manes, jeden z wybitnych nowszych teoretyków asekuracyjnych, w dziele, „Versicherungswesen“ (Lipsk 1905), jak bardzo zmniejsza się w Ameryce ilość wypadków nieszczęśliwych z windami (fotelami) służącemi do przewożenia osób przez to, że towarzystwa ubezpieczeń od obowiązku odpowiedzialności (Haftpflicht) nakładają na właścicieli powyższych wind, którzy są u nich ubezpieczeni, obowiązek utrzymywania takowych w moż-

liwie jak najlepszym stanie i jak największego ich ulepszania.

Ubezpieczenie od ognia wywiera — jak tenże sam autor podnosi — szczególnie zbawienny, prewencyjny wpływ, gdyż jemu to zawdzięczamy przeważnie, że dziś panuje znacznie większe bezpieczeństwo ogniowe, niż dawniej. Poniżej wykażemy, w jaki sposób wywiera wspomniane ubezpieczenie ten swój wpływ, zapobiegający powstawaniu niebezpieczeństwa ognia i o ile udało mu się ten cel osiągnąć. Przytem wolno nam przypuścić, że znanym jest szybki rozwój środków i urządzeń, służących do ochrony od ognia. Jeżeli przypomnimy wielką międzynarodową berlińską wystawę środków ochrony od pożarów i środków ratunkowych w r. 1901, oraz wielki międzynarodowy londyński kongres dla ochrony od pożarów w r. 1903, to przez to scharakteryzowaliśmy najlepiej energię i jednomyślność, z którą publiczne organa administracyjne, wybornie zorganizowana instytucya dzisiejszej straży ogniowej i towarzystwa ubezpieczeń od ognia zgodnie postępują na polu zwalczania powstawania ogni. Referaty, wygłoszone na powyższym kongresie, szczególnie przez pp. Noverre i Wilmerdinga, potwierdzają nasze zapatrywanie, że ubezpieczeniu ogniowemu nie może dorównać żadna inna gałąź asekuracyi co do znaczenia jakie ma pod względem gospodarczo-pedagogicznym.

Jeden ze znanych, bardzo poważnych praktyków na polu asekuracyjnem, Kassner, przełożony związku publicznych zakładów ubezpieczeń od ognia w Niemczech (Verband öffentlicher Feuerversicherungsanstalten in Deutschland), powiada*), że statystyka ogni potwierdza skuteczność i wpływ usiłowań, skierowanych do zapobiegania pożarom. Naturalnie nie można przy różnorodności dzisiejszych stosunków życiowych i przemysłowego

---

*) Kassner: „Die Bedeutung der öffent. Feuerversicherungs-Anstalten in Deutschland", Merseburg 1901, str. 7.

rozwoju, przy różnych formach i stopniach niebezpieczeństwa ogniowego liczyć na to, żeby się mogło kiedy udać usunąć zupełnie to niebezpieczeństwo, przeciwnie przez wydoskonalenie techniki i rozwój rękodzieł powstają coraz nowsze niebezpieczeństwa (np. przez nowego rodzaju motory: gazowe, benzynowe, naftowe, spirytusowe, przez instalacye elektryczne i t. p.), a powstawanie licznych nowych niebezpieczeństw wzniecenia ognia jest właśnie odwrotną stroną udoskonalenia i ukształtowania mechaniki sił naszego czasu. Z drugiej strony jednak działalność prywatnych towarzystw ubezpieczeń od ognia, oraz zakładów takich ubezpieczeń o charakterze publicznym rozwinęła się silnie w związku z powyższym postępem i rozwojem rękodzieł i niezaprzeczenie dokonała tego, że ilość wypadków z ogniem, eksplozyj i innych podobnych zdarzeń wcale nie wzrastała w równym stosunku z podnoszeniem się niebezpieczeństwa. Statystyka pożarów wykazała — jak zaznacza Kassner że wogólności z polepszeniem przepisów o bezpieczeństwie ogniowem, o sposobie budowania i t. p. następuje także zmniejszenie się liczby pożarów, powstających z tych powodów, jak również, że z wzmożeniem się skuteczności urządzeń pożarniczych następuje stosunkowe zmniejszenie rozmiarów szkód ogniowych.

Za absolutny pewnik uchodzi dziś, że interes publiczny wymaga jak największego rozwoju środków, służących do zapobiegania pożarom nawet przy istnieniu rozwiniętego i dobrze zorganizowanego ubezpieczenia ogniowego. Ideałem byłoby w tym względzie takie ukształtowanie i wydoskonalenie środków i urządzeń, służących do zapobiegania pożarom, ażeby ubezpieczenie stało się zbytecznem. Ponieważ jednak jasnem jest, że to nie da się osiągnąć, należy się starać, aby zmniejszyć wielkie straty, które ponosi ciągle gospodarstwo społeczne nawet przy istnieniu i działaniu ubezpieczeń. Samson-Himmelstiern, zmarły w r. 1906 kierujący dyrektor wzajemnego towarzystwa ubezpieczeń od ognia w Dorpacie,

jeden z doświadczonych praktyków asekuracyjnych, podnosi w rozprawie o as. polityce prewencyjnej, że oprócz szkody ogniowej, którą się poszczególnym jednostkom wynagradza, nie można zupełnie zaprzeczyć istnienia szkody, która mimo to powstaje dla ogółu ubezpieczonych. Jest to zatem wielką ulgą dla gospodarstwa społecznego, jeżeli przez rozszerzenie zastósowania środków, zapobiegających pożarom, uda się ograniczyć rozmiar tej ofiary i przez zmniejszenie ciężarów, które ma ponosić ogół, spowodować ochronę majątku narodowego jako całości. Można to łatwo zrozumieć, jeżeli się uwzględni, jak wiele wynosiły sumy wynagrodzeń za szkody ogniowe w ostatnich dziesiątkach lat. I tak np. w samej tylko Ameryce północnej przedstawiają szkody większych pożarów w ciągu ostatnich lat 40 następujące kwoty:

w	Chicago	w r.	1871	około 700	milionów	marek	niem.
„	Boston	„ „	1872	30	„	„	„
„	Chicago	„ „	1874	12½	„	„	„
„	Virginii	„ „	1875	30	„	„	„
„	Seattle	„ „	1889	28	„	„	„
„	Milwaukee	„ „	1892	20		„	„
„	Boston	„ „	1893	12	„	„	„
„	Hoboken	„ „	1900	19	„	„	„
„	Jaksonville	„ „	1901	40	„	„	„
„	Paterson	„ „	1902	24	„	„	„
„	Baltimore	„ „	1904	200	„	„	„
„	Rochester		1904	12½	„	„	„
„	Toronto	„	1904	50	„	„	„
„	S. Francisco	„ ,	1906	około 900	»	»	„

Z powyższego punktu widzenia pozostaje więc w bezpośrednim związku z zadaniami ubezpieczenia ogniowego ta idea, ażeby ogół ciężarów, które mają ponosić towarzystwa asekuracyjne, coraz więcej redukować przez jak największe ograniczanie przyczyn, sprowadzających szkody.

Jaka zmiana zapatrywań nastąpiła w dziedzinie zadań ubezpieczenia od ognia, okazuje się z rzutu oka na da-

wniejsze stanowisko teoryi w tej kwestyi. Emanuel Herrmann, któremu nauka zawdzięcza pierwszą wybitniejszą teoryę ubezpieczenia, przyznał i wykazał w swem dziele „Theorie der Versicherung vom volkswirtschaftlichen Standpunkte“ (Graz 1869), że środki, które społeczeństwo ma do dyspozycyi przeciw klęsce szkód ogniowych polegają:

1) na usiłowaniach „*unikania*“ (Meidung), t j. strzeżenia się przed niebezpieczeństwem pożaru, czyli zapobiegania temuż (prewencyi),

2) na „*zwalczaniu*“ (Unterdrückung) wybuchłego już niebezpieczeństwa (represyi) t. j. na pożarnictwie i t. d., a wreszcie

3) na „*ubezpieczeniach*“.

Ta trafna analiza głównych momentów pozostała także podstawą poźniejszych poglądów na rzecz. W przeciwieństwie jednak do dzisiejszego pojmowania, które prewencyę i represyę uważa za nierozłączalne od ubezpieczenia, poczytuje je Herrmann szczególnym sposobem za współzawodników ubezpieczenia. Wobec rozmiarów, które przybrała dziś działalność towarzystw ubezpieczeń na polu ochrony od pożarów, wydaje się dziwnem, że Herrmann nie uznał, iż połączenie obudwu rodzai działalności w jednej ręce da się praktycznie przeprowadzić skoro przecież podzielał teoretycznie słuszne zapatrywanie potrzeby ich współdziałania Mówi on bowiem: „unikanie, zwalczanie i ubezpieczenie, te trzy ważne metody pokonania niepomyślnych okoliczności, współzawodniczą ze sobą tak, że w pewnych wypadkach raz unikanie, raz zwalczanie, raz ubezpieczenie okazuje się technicznie doskonalszem lub ekonomicznie lepszem. Oczywiście jest zapobieganie najtrudniejszem i najkosztowniejszem, ale najpewniejszem. Zwalczanie (represya) kosztuje mniej, może jednak łatwo pozostać bez skutku. Ubezpieczenie wreszcie powoduje najmniejszy nakład, dozwala jednak także, żeby po

gorzel nastąpiła bez przeszkody. Dla tego należy doradzać, aby posługiwano się równocześnie wszystkiemi trzema metodami, jednakże każdą tylko w ramach jej specyalnego ekonomicznego zakresu".

Dalej idąc niż Herrmann powiedział następnie Adolf Wagner przedewszystkiem w dziełku „Der Staat und das Versicherungswesen" (Tübingen 1881) zdanie, stanowiące przejście do nowego stanowiska, że ubezpieczenie musi być tak zorganizowane i w taki związek z zapobieganiem i zwalczaniem wprowadzone, ażeby obydwie ostatnie okoliczności tworzyły możliwie pewnie maximum, czyli wchodziły jak najczęściej w zastosowanie, natomiast żeby potrzebne wynagrodzenie szkody przez ubezpieczenie jak najrzadziej i w najmniejszej ilości było konieczne.

II.

Jeżeli przyjrzymy się bliżej środkom, które mają do dyspozycyi zakłady ubezpieczeń od ognia do popierania ochrony od pożarów, t. j. zarówno do zapobiegania powstawaniu, jak i do tłumienia wybuchłych ogni, możemy przy uwzględnieniu powyższego podziału rozklasyfikować je na:

A) środki, służące do ograniczenia wybuchu pożarów, które leżą w obrębie fachowej asekuracyjnej organizacyi i przez zakłady ubezpieczeń są coraz bardziej wydoskonalane,

B) środki, skierowane do popierania instytucyi straży ogniowej w najszerszem znaczeniu.

A) Na czele środków, które mają na celu zapobieganie wybuchowi pożarów stoi 1) odpowiednie taryfowanie ryzyk

Jak to już w samej istocie ubezpieczenia znajduje uzasadnienie, ma ubezpieczony tem wyższą należytość asekuracyjną zapłacić, im większą jest możliwość, że

niebezpieczeństwo, przeciw któremu ubezpieczenie zostało zawarte, rzeczywiście nastąpi. Na tem polega konstrukcya i ustopniowanie taryfy. Im jaki przedmiot uważany jest za bardziej bezpieczny od ognia, tem niższą jest premia i wogóle będzie leżeć w interesie ubezpieczonego wprowadzić takie urządzenia, ażeby obliczenie należytości za ubezpieczenie jego domu lub innego mienia wypadło dla niego jak najkorzystniej. Przedmiotowe okoliczności, na których opiera się klasyfikacya niebezpieczeństw u zakładów ubezpieczeń, są jednak bardzo rozmaitego rodzaju i usuwają się niekiedy od bezpośredniego wpływu ubezpieczonego, wchodzi tu bowiem w rachubę nie tylko rodzaj i materyał budowy oraz pokrycia budynku, procedery, które się w nim odbywają (względnie przedsiębiorstwa, w nim pomieszczone), lecz także położenie i sposób zabudowania oraz stosunki pożarnicze odnośnej miejscowości, ewentualne niebezpieczne pod względem ogniowym sąsiedztwo, szerokość ulic, ilość wody i inne okoliczności, których usunięcie leży znowu po części poza granicami prawnych, a po części także gospodarczych sił zakładu ubezpieczeń. Cały system klas niebezpieczeństwa jest także pomimo zróżniczkowania cech niebezpieczeństwa szematycznym z konieczności, obejmującym tylko ogólne typy tak, że faktycznie nie jest możliwem uwzględnianie zachodzących w każdym poszczególnym wypadku specyalnych okoliczności niebezpieczeństwa w sposób zupełnie dostateczny dla prawidłowego przeprowadzenia ubezpieczenia.

Chcąc przeto brakowi powyższemu zaradzić, przeszedł szereg towarzystw do systemu dodatków i opustów, modyfikując odpowiednio normalną taryfę w poszczególnych razach, względnie przy specyalnych okolicznościach, które podwyższają lub zniżają niebezpieczeństwo.

Przez ten system, który uwzględnia właściwości odnośnych przedmiotów ze strony ich niebezpieczeństwa ogniowego, zrobiono znaczny postęp na drodze zapobiegania pożarom, gdyż towarzystwa ubezpieczeń zwracają

bardzo często uwagę stron, zgłaszających się do ubezpieczenia, na niebezpieczne okoliczności i urządzenia w ich ryzykach i informują je, jakie kroki, ewent. zmiany, miałyby poczynić, aby otrzymały opust w premii. Ponieważ rozchodzi się tu raczej o poprawienie budynków w niektórych kierunkach (n. p. naprawę lub zmianę komina, usunięcie drewnianych schodków albo innych podobnych części, zamurowanie otworów w murze ogniowym i t. p.) lub drobniejsze przeróbki, niż o kosztowne przebudowywanie, okazuje się takie uzupełnienie systemu taryfowego przeważnie łatwem do przeprowadzenia

W jaki sposób przeprowadzony jest ten system w Ameryce, wykazuje wzór, podany przez Dra Manesa *) dla obliczenia premij u amerykańskich towarzystw. Według tego wzoru zawierają premie za budynek następujące pozycye:

1. zasadniczą pozycyę dla okolicy, w której znajduje się dom,

2. zasadniczą pozycyę ze względu na rodzaj budowy domu, a następnie

3. dodatek za niebezpieczeństwo ogniowe i możliwość ognia ze względu na cele, do których dom służy,

4. dodatek ze względu na zawartość budynku,

5. opust od budynku i jego urządzenia (wzgl. zawartości) w razie, jeżeli istnieją szczególne urządzenia, służące do gaszenia pożaru i do bezpieczeństwa ogniowego.

Do tych głównych pozycyj dołącza się jeszcze cały szereg innych względów, sąsiedztwo, wiek budynku, szerokość ulicy, klimat i t. d.

System dodatków i opustów został między innymi uwzględniony także w taryfach, przyjętych w Niemczech dla ryzyk przemysłowych przez związek prywatnych towarzystw ubezpieczeń od ognia, w których nie są tak jak w innych podobnych taryfach wymienione ryzyka

*) Versicherungswesen str. 363.

jako takie z ustanowionemi dla nich stopami premij, lecz dla każdego poszczególnego rodzaju procederu przemysłowego, względnie fabrycznego, przedstawiającego właściwe sobie niebezpieczeństwo oznaczone są odpowiedne stopy *). Każda stopa premii jest tam ustopniowana według 4-ch klas materyału budowy, a reszta okoliczności wpływających na zwiększenie niebezpieczeństwa, jak ilość pięter spec. sposoby oświetlania, opalania, przerabianie pewnych materyałów, sąsiedztwo manipulacyj (fabrykacyj) niebezpieczniejszych pod względem ogniowym i t. d. znajduje swój wyraz w dodatkach do wspomnianych stóp zasadniczych. Za zmniejszenie niebezpieczeństwa wskutek stosowania środków i urządzeń, służących do gaszenia ognia, są natomiast ustanowione stosowne opusty. Jeżeli poszczególne budynki lub lokale zakładu przemysłowego są oddzielone od siebie wolną przestrzenią lub ogniomurami tak, że przez to tworzą się grupy, przy których w razie pożaru jest więcej lub mniej wykluczone przerzucenie się ognia z jednej grupy do drugiej, stanowi każda z nich samodzielne ryzyko i taryfuje się sama dla siebie, jeżeli jednak jedna grupa jest od drugiej, niebezpieczniejszej, niezupełnie oddzielona, dolicza się dodatek, unormowany według stopnia odgraniczenia.

2) Dalszą okolicznością, która jasno wskazuje, jak w samej istocie techniki asekuracyjnej leży popieranie środków, służących do ochrony od pożarów, jest możność wpływania na bezpieczeństwo ogniowe przy formułowaniu warunków przyjmowania ubezpieczeń. Przy ubezpieczeniach, zawieranych w *publicznych* zakładach ubezpieczeń, nakładają regulaminy na ubezpieczonych obowiązek przestrzegania przepisów policyi budowlanej i ogniowej, na których układ miały naturalnie wybitny wpływ zakłady ubezpieczeń od ognia. Zachodzi to tam, gdzie takie przestrzeganie nie jest kontrolowane

*) A więc np. przy przędzalni wełny stopy dla greplarni, czesalni, przędzalni i. t. d.

przez same władze. To postanowienie ma dla publicznych zakładów ubezpieczeń dla tego szczególne znaczenie, że one mają ze względu na swój charakter publiczny obowiązek przyjmowania ubezpieczeń od stron, zgłaszających się z ubezpieczeniem. *Prywatne* towarzystwa ubezpieczeń mają natomiast możność odmówienia ubezpieczenia szczególnie niebezpiecznym miejscowościom, posiadłościom, lub budynkom, co dla wytworzenia przez to większej ostrożności ze strony właścicieli można uważać za okoliczność zapobiegającą pożarom. Szczególnie zaś mają zakłady ubezpieczeń możność działać zapobiegawczo przeciw pożarom, przepisując ubezpieczonemu stosowanie pewnych środków i czyniąc wypłatę ubezpieczonej sumy zależną od przestrzegania zastrzeżonych środków ostrożności (system warunków ostrożności).

Wobec nowoczesnego postępu i rozwoju przemysłu, a w następstwie tego coraz większego wzrostu ubezpieczeń zakładów przemysłowych od ognia, wprowadziły zarówno prywatne jak i publiczne instytucye asekuracyjne oprócz „ogólnych warunków ubezpieczeń" dla zwykłych ubezpieczeń ruchomości i nieruchomości jeszcze specyalne warunki ubezpieczeń dla fabryk i zakładów przemysłowych. Takie warunki są n. p. u towarzystw prywatnych, operujących w państwie Niemieckiem jednakowo ułożone i sformułowane. Również wspólne są takież warunki u większej części prywatnych towarzystw Austro-Węgier, a mianowicie u tych, które należą do t. zw. konkordatu (Fabrikenrückversicherungs-Verband). Dotyczą one sposobów oświetlenia wogóle, światła elektrycznego i acetylenowego, w szczególności dalej różnych specyalnych sposobów oświetlenia (olejami mineralnymi, gazem atmosferycznym, gazem świetlanym z węgla kamiennego etc.), sposobów ogrzewania, suszarń, czyszczenia maszyn i usuwania odpadków, palenia tytoniu, ubezpieczenia od eksplozyj, ubezpieczenia modeli, jakoteż ruchu fabrycznego wogóle. Oprócz tych ogólnych specyalnych warunków dla wszystkich fabryk i zakładów

przemysłowych istnieją jeszcze specyalne warunki ubezpieczeń dla poszczególnych kategoryj zakładów, które z powstawaniem nowych, po części niebezpiecznych rodzai przemysłu bywają ciągle uzupełniane Takie warunki istnieją dla gorzelń, browarów, tartaków, papierni i wielu innych, następnie także dla budynków, nie mających wprawdzie przemysłowego przeznaczenia, ale wymagających zwiększonej uwagi i ostrożności celem zapobieżenia wybuchowi pożaru, jak teatrów, cyrków i t. d.

3) Zakłady ubezpieczeń rozporządzają jeszcze wieloma innymi środkami, jakie opierają się na podmiotowych momentach niebezpieczeństwa, których przeprowadzenie musi działać zapobiegawczo przeciw pożarom. Do nich należy najprzód przymus do częściowego samoubezpieczenia, przepisany ustawowo u całego szeregu amerykańskich stanów i w Rosyi przy ubezpieczeniu obowiązkowem t. zw. gubernialnem i ziemskiem. Przy tym systemie musi ubezpieczony część ryzyka sam ponosić i zniewolony jest przez to do zachowywania szczególniejszej ostrożności. Odnośne zakłady zniżają wartość ubezpieczoną, którą przyjmują w $^{2}|_{3}$ lub $^{3}|_{4}$ częściach tejże. Tkwiący w tej ostrożności element wychowawczy osiągnął — jak pouczyło doświadczenie — swój cel Przepis ten służy także do tego, aby przeciwdziałać chęci podpalania Ten sam cel ma również praktyka, wprowadzona tu i ówdzie w niektórych instytucyach, według której odmawia się przyjęcia ubezpieczenia od osób o wątpliwej moralnej kwalifikacyi. W podobny sposób wpływa obowiązek do odbudowania spalonych budynków, wprowadzony u wielu zakładów ubezpieczeń, na zapobieżenie podpalaniu. Ten obowiązek tworzy także ochronę wierzyciela hipotecznego i wzmacnia w wielu razach kredyt rzeczowy, bywa jednakże także wielokrotnie zwalczany, jako ograniczenie gospodarczej swobody ruchu. Celowi zapobieżenia spekulacyjnym podpalaniom służy też postanowienie, skierowane przeciw ubezpieczaniu ponad wartość rzeczywistą

(Überversicherung), zamieszczone w warunkach ubezpieczeń wielu towarzystw. Jest ono tej treści, że ubezpieczenie nie może być dla ubezpieczonego przedmiotem zysku, gdyż jego wyłącznym celem jest zwrot szkody na ubezpieczonych przedmiotach według rzeczywistej ich wartości w chwili szkody.

Zakłady ubezpieczeń zwalczają jednak nie tylko podpalania spekulacyjne (t. j. dokonane nie ze złości lecz dla zysku) zapomocą odpowiednich środków, ale także podpalania, pochodzące z niedbalstwa, szczególnie podpalania, dokonane przez dzieci. Przeciw nim wystąpiono skutecznie. Szczególnej uwadze ludności zaleca się przez obwieszczenia i rożnego rodzaju pouczenia lepszy nadzór nad dziećmi, przedewszystkiem zaś staranniejsze przechowywanie zapałek. Na osobliwe postępowanie, ale bardzo godne uwagi, rzucające interesujące światło na wieloraki wpływ społeczny ubezpieczenia ogniowego, zdecydował się szereg związków ogniowych (Feuersozietäten) w prowincyi Saksonii, należącej do Prus. Udzielają one mianowicie większych zasiłków na zakładanie, a częściowo na utrzymanie ochronek dla małych dzieci.

Na zwiększenie bezpieczeństwa ogniowego wywierają także bezpośredni wpływ starania zakładów ubezpieczeń od ognia w kierunku wspierania władz przy wykrywaniu podpalaczy. Jasnem jest, że podnieta do podpalania znika w miarę, im większe jest prawdopodobieństwo wyśledzenia i ukarania osoby zbrodniarza. Organom policyjnym sprawia wykrycie podpalaczy wielką trudność, gdyż ślady czynu zacierają się po większej części zupełnie. Zakłady ubezpieczeń przyczyniają się do tego aby zachęcić specyalnie wyćwiczonych urzędników karnych, którym powierza się takie śledztwa i wyznaczają niekiedy tu i owdzie z dobrym skutkiem wysokie nagrody za odkrycie sprawców podpalań*).

---

*) Rozprawa Dra Alberta Weingarta w Dreźnie p. t.: „Über das Besichtigen von Brandstellen (Merseburg 1900) poucza o trudnościach, które są na tem polu do pokonania.

Kończąc na tem rozdział o środkach zapobiegających pożarom, które leżą w obrębie techniki asekuracyjnej, zajmiemy się nakładami, które łożą zakłady ubezpieczeń dla popierania ochrony od pożarów.

Nakłady instytutów ubezpieczeń, czynione w interesie zapobiegania pożarom, polegają na udzielaniu jednorazowych subwencyj, albo też pożyczek procentowych, a w pewnych okolicznościach także bezprocentowych zarówno gminom, jakoteż poszczególnym ubezpieczonym, jeżeli albo nie mają wcale potrzebnych środków do przeprowadzenia ulepszeń, które uważane są za pożądane w interesie ochrony od ognia, albo posiadają je w niedostatecznej ilości. Cele, na które przyznawane bywają takie subwencye, są n. p. następujące: odbudowa spalonego domu z lepszego, względnie ogniotrwałego materyału, rozebranie niebezpiecznej budowli, przełożenie spalonych domów lub całych dzielnic na miejsce mniej niebezpieczne, wystawianie kominów, szczytów, dachów, ogniomurów według wymagań zakładów ubezpieczeń od ognia i t. d. Przez wspomnianą pomoc pieniężną osiągnięto przedewszystkiem nadzwyczaj korzystne rezultaty przy przeistaczaniu dachów z miękkiego materyału na pokrycie twarde. Przez takie zasiłki można w dalszym rzędzie popierać także częściową przebudowę miejscowości niebezpiecznych pod względem policyjno-ogniowym, jakoteż zakładanie szerszych ulic w miejsce ścieśnionych dzielnic.

Szczególną korzyść przynoszą zarówno dla ubezpieczonego jako też dla zakładów ubezpieczeń zasiłki, udzielane przez te ostatnie na zakładanie gromochronów i kontrola celem utrzymania takowych w należytym stanie, zwłaszcza, iż jest statystycznie dowiedzionem, że niebezpieczeństwo uderzenia pioruna w budynki, osobliwie kościoły i inne wyniosłe budowle w ostatnich czasach stale się zwiększa*). Te zapomogi udzielane by-

*) Porów. Kassner, j. w. str. 11, oraz v. Bezold, „Ueber die Zunahme der Blitzgefahr", (XVI. Sitzungsbericht vom Jahre 1899 der Kgl. Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin).

wają szczególnie mniejszym gminom, które muszą zaopatrywać kościoły i szkoły w gromochrony. Subwencye powyższe dochodzą często do 1/3 kosztów ich założenia, a z niemi połączona jest regularna i bezpłatna kontrola urządzenia gromochronów. Stosownie do celu udzielane bywa wsparcie także nie w formie zasiłku w gotówce, lecz jako amortyzacyjna pożyczka, lub zniżane bywają znacznie koszta ubezpieczenia dla budynków zaopatrzonych w gromochrony. Bardzo pożyteczną działalność rozwinęła na tem polu np. Krajowa kasa ogniowa w Szlezwiku Holsztynie (Landesbrandkasse der Provinz Schleswig Holstein), gdzie groziło wielkie niebezpieczeństwo ognia w razie uderzenia pioruna z powodu wielu miękkich dachów na bardzo licznych budynkach publicznych. Kasa ta podejmuje się wykonywać bezpłatnie prace przygotowawcze dla założenia piorunochronu i dostarcza materyału po cenie własnego kosztu. Zniżka należytości asekuracyjnej wynosi przy tak ochronionych budynkach wogóle 20%, przy kościołach 50%. Aby gminom zapewnić urządzenie gromochronów w sposób, odpowiadający ich celowi, dostarcza im wiele zakładów ubezpieczeń specyalnych drukowanych objaśnień i wskazówek.

B) Wielki rozwój i postęp, który nastąpił w najnowszych czasach we wszystkich krajach w dziedzinie *pożarnictwa*, jest powszechnie znanym tak, że nie potrzebujemy rozwodzić się nad tem. Wpływ, który wywierają dobre urządzenia pożarnicze na stosunki pewnej miejscowości, posiadłości, fabryki itp. pod względem ubezpieczenia ogniowego jest oczywisty. I tak np. wprowadzają znaczniejsi ubezpieczeni zarówno w miastach, jak we wsiach (wyjąwszy uboższych gmin, zwłaszcza w niektórych państwach) przeważnie chętnie wszelkie urządzenia, służące do gaszenia ognia, jeżeli przez to mogą uzyskać tańszą premię.

Wspomnieć tu należy o stosunkach w tych państwach, w których pożarnictwo i stosunek straży ogniowych do ubezpieczeń są ustawowo uregulowane. Zacho-

dzi to w południowo-niemieckich państwach, w których istnieją po największej części państwowe zakłady ubezpieczeń z charakterem monopolu. W takich państwach np. w Bawaryi otrzymują gminy zasiłki z państwowej kasy ogniowej (staatliche Brandkasse) na sprawienie porządnych przyrządów do gaszenia ognia i zorganizowanie dobrze wyćwiczonej straży ogniowej. Zasiłki te pochodzą z funduszów, do których wnoszą przymusowo znaczne składki prywatne towarzystwa ubezpieczeń, dopuszczane w kraju do przyjmowania ubezpieczeń. W niektórych z tych państw zostały te składki w ostatnich latach podwyższone drogą ustawy i wynoszą przeciętnie 3 brutto premii. Towarzystwa nie mogą żądać zwrotu takich opłat od ubezpieczonych. Przeważnie istnieją przy tych zakładach ubezpieczeń od ognia także fundusze lub kasy dla celów następujących:

1) dla popierania straży pożarnych przez zapomogi pieniężne miast, miasteczek i wsi przy sprawianiu sikawek, organizowaniu i zaopatrywaniu zawodowych lub ochotniczych straży pożarnych;

2) dla wspierania unieszczęśliwionych w służbie członków straży ogniowej lub rodzin, względnie sierót, pozostałych po takich strażakach pożarniczych. którzy w służbie życie utracili;

3) dla zaopatrywania miejscowości w wodę.

W niektórych krajach wprowadzono wodociągi na wielką skalę. co okazało się nadzwyczaj zbawiennem pod względem gospodarczym i hygienicznym. Tak np. w Bawaryi zaopatrzono w wodę -- według odczytu radcy budownictwa W Brennera (wygłoszonego w Bingen w r. 1902) — przez państwowe biuro wodociągowe (Wasserversorgungsbureau) w czasie od 1878 do 1902 r. 1070 miejscowości, albo zapewniono im lepsze warunki zaopatrywania się w wodę lub też wyposażono w szczególne urządzenia ochronne przeciw pożarom. Ogólny koszt wynosił w tym czasie okrągło $44^1/_2$ milionów marek, a do tej sumy przydano jako subwencyę z funduszu państwo-

wego zakładu ubezpieczenia od ognia dla zaopatrywania miejscowości w wodę przeszło 6 milionów marek Także w tych państwach, w których wspomniane ustawowe uregulowanie instytucyi straży ogniowej nie jest jeszcze tak przeprowadzone, żeby wszystkie gminy obowiązane były do sprawienia przyrządów pożarniczych i zorganizowania straży ogniowej, poczyniło pożarnictwo w nowszych czasach wielkie postępy. Zakłady ubezpieczeń mogą do tego dopomagać i popierać bardzo instytucyę pożarnictwa przez udzielanie zapomóg przy zakładaniu straży ogniowych i zaopatrywaniu ich w potrzebne urządzenia i rekwizyta, przez ustanawianie inspekcyj pożarnych, urządzanie fachowych kursów naukowych, zakładanie lub ułatwianie powstawania kas wsparcia, z których pobierają pensyę unieszczęśliwieni strażacy pożarni lub ich rodziny, następnie przez subwencyonowanie gmin, fabryk lub majątków ziemskich przy zakupywaniu sikawek, jakoteż przy zakładaniu zbiorników wody lub wodociągów.

Niepośledniego poparcia doznały i doznają straże ogniowe także przez znaczne nagrody, udzielane ze strony zakładów ubezpieczeń za ratunek, niesiony przy pożarach. Może to nastąpić w ten sposób, że oznaczoną sumę pieniężną wypłaca się sikawce, pochodzącej z sąsiedniej miejscowości, która pierwsza zjawi się przy ogniu (t. z. jej właścicielowi, którym najczęściej jest gmina, lub właścicielowi zaprzęgu), albo całemu personalowi strażackiemu, albo też osobom, które odznaczyły się przy gaszeniu pewnego pożaru. Wreszcie wynagradzane bywają także z funduszów zakładów ubezpieczeń od ognia szkody w całości lub częściowo, powstałe wskutek akcyi ratunkowej straży ogniowej; dalej bywają dokonywane reparacye zburzonych bram, murów, płotów i innych ogrodzeń, udzielane odszkodowania za stratowane zasiewy lub ogrody itp.

Na zakończenie musimy podnieść, że objęliśmy w niniejszej pracy nader rozległe pole, na którem zakłady ubezpieczeń mają sposobność popierania środków, zapo-

biegających pożarom. Ta działalność ubezpieczeń bardzo zbawienna i pożyteczna w prawdziwie nowożytnem pojęciu znajduje się w stanie rozkwitu i obiecuje niezwykły dalszy rozwój. Dobroczynny wpływ urządzeń ochronnych przeciw pożarom objawia się już w obniżeniu się premij. Przeciętnie wynosiły one np. w monarchii austryacko-węgierskiej według urzędowej statystyki *):

w	roku	1898	2.58	pro	mille
„	„	1899	2.56	„	„
„	„	1900	2.49	„	„
„	„	1901	2.49	„	„
„	„	1902	2.46	„	„
„	„	1903	2.41	„	„

Następstwem tego rozwoju będzie, że coraz szersze koła ludności będą mogły korzystać z dobrodziejstw ubezpieczenia ogniowego i w ten sposób trzy wielkie zadania prewencyi, represyi i ubezpieczenia niebezpieczeństwa ogniowego spełnione zostaną równomiernie dla coraz bardziej wzrastającej liczby jednostek (podmiotów) gospodarczych, przez nie zagrożonych.

*) Por. „Die privaten Versicherungsunternehmungen in den im Reichsrate vertreteten Königreichen u. Ländern im. J. 1903", Wieden 1905, str 115.